

Повторення, узагальнення й систематизація вивченого

Мовлення іншої людини ми можемо передавати такими способами:

- прямою мовою;
- непрямою мовою;
- цитатою.

Пряма мова — це мовлення іншої людини, яке ми передаємо дослівно.

Непряма мова — недослівний спосіб передачі мовлення іншої людини. У непрякій мові зберігається лише суть сказаного.

Цитата — це дослівний фрагмент висловлювання іншої людини чи уривок із тексту, який використовують для підтвердження, пояснення чи аргументації думки із покликанням на автора і джерело.

Діалог — пряма мова двох людей.

Пряма мова

Пряма мова (дослівно передане мовлення іншої людини) містить власне пряму мову й слова автора.

Власне **пряму мову** ми беремо в лапки. Наприклад:

«Моя мала бідашечко», — лагідно мовив дідусь Симоні¹, обережно поставив дівчину додолу і врочисто поцілував у чоло.

Слова автора вказують на те, кому належать сказане та за яких обставин це прозвучало.

Слова автора можуть стояти перед прямою мовою, наприклад:

Трохи оговтавшись, мама вигукнула до діда: «Але як ти сюди дійшов?»

Слова автора можуть бути після прямої мови:

«Що це ти робиш?» — спитала мама і здивовано витріщилася на Інґве.

Трапляються також випадки, коли слова автора є всередині прямої мови, наприклад:

«Нічого, — пролепетав Інґве. — Скоро минеться. Просто я трохи боюся висоти. Словом, у мене дуже легко паморочиться голова».

¹ Приклади із повісті «Диваки і зануди» Ульфа Старка.

Для виділення прямої мови використовують лапки. Репліки діалогу, якщо їх подають із нового рядка кожному й відокремлюють за допомогою тире, у лапки не беруть.

Наприклад:

— Стукають! — крикнув Інгве.

— Невже ви не чуєте, що стукають? — додала мама.

Звісно, ми чули. Внизу не переставали тарабанити в двері.

Непряма мова

Непряма мова — недослівний спосіб передачі мовлення іншої людини.

Речення з непрямою мовою за будовою є складним, складнопідрядним. Перша його частина — це слова автора, а друга — власне непряма мова, що приєднується за допомогою сполучника чи сполучного слова (займенника або прислівника). Перед сполучником чи сполучним словом потрібно поставити кому.

Наприклад:

«Твоя правда, — промимрила мама, схилившись над тарілкою супу. — Я повинна стати звичайною матір'ю» (пряма мова).

Мама схилила голову над тарілкою і промимрила, що згодна, що вона повинна стати звичайною матір'ю (непряма мова).

Коли замінюємо пряму мову непрямою, то:

- пропускаємо вигук, частки, зрідка вставні слова;
- замінюємо дієслова в наказовій формі іншими формами;
- пропускаємо звертання або робимо їх членами речення (підметами, додатками);
- замінюємо займенники першої та другої особи формами третьої особи.

Непрямую мову приєднують сполучником *чи*, якщо пряма мова виражена питальним реченням без питальних слів, наприклад:

— З ним щось треба робити, із псом-приблудою?

Мама запитала, чи із псом-приблудою треба щось робити.

Розділові знаки при прямій мові

Схема	Приклад
А: «П» ² .	Уле розповів Софії: «Декорослини — це рослини, які служать окрасою».
А: «П!»	Уле випалив: «Моє хобі — гриби і декорослини!»
А: «П?»	Софія витріщила очі й перепитала в Уле: «Гриби й дикі рослини?»
«П», — а.	«Моя мама теж любить гриби. Навіть хоче натренувати Долара на лисичкового собаку», — сказала Софія.
«П?» — а.	«Лисичкового собаку?» — здивувалися Антон та Уле.
«П!» — а.	«Це такі собаки, які вміють винюхувати лисички в лісі!» — вигукнула Софія.
«П, — а, — п».	«Настільний теніс, — раптом сказав Антон, — бо тітка Грю має тенісний стіл у своєму підвалі, ми часто граємо там з татом, коли приїжджаємо в гості на Різдво».
«П! — а. — П».	«Ходімо вже! — не терпілося Уле. — Софія вже кличе нас до себе».
«П? — а. — П».	«А ти? — звернулася Софія до Антона. — Розкажи, що ж тебе цікавить найбільше».
«П, — а: — П».	«Приватна школа, — коротко пояснила Софія й додала:— Мама скептично ставиться до державних установ, а тато з нами не живе».

Способи заміни прямої мови непрямою³

Вид речення за метою висловлювання	Приклад прямої мови	Приклад непрямої мови
Розповідне	«Ми маємо намір довірити вам опіку над дітьми», — повідомила суддя Бартелемі.	Суддя повідомила, що вони мають намір довірити Бартелемі опіку над дітьми.
Спонукальне	«Послухайте, пане Морлеване», — сказала суддя.	Суддя попросила пана Морлевана, щоб він її послухав.
Питальне	Бартелемі вигукнув: «О, бой, це мій... мої... хто ці троє в залі суду?» Веніза спитала в Бартелемі: «Ти любиш поцілунки?»	Бартелемі перепитав, хто ті троє дітей у залі суду. Веніза спитала Бартелемі, чи любить він поцілунки.

² А (а) — слова автора; П (п) — пряма мова. Приклади з повісті Гюдрун Скреттінг «Антон та інші нещастя».

³ Приклади речень — з повісті Марі Од Мюррай «Oh, boy!».

Завдання

Уявіть себе книжковим влогером чи влогеркою. Підготуйте сценарій до відео про улюблену книжку, прочитану в цьому навчальному році. Випишіть із цієї книжки і зацитуйте:

- речення з прямою мовою;
- діалог;
- висловлювання автора чи когось із персонажів як окрему цитату.

Перетворіть речення із прямою мовою на непряму. Подбайте, щоб в усіх записаних фрагментах були правильно розставлені розділові знаки. А далі лишається тільки записати відео про вашу улюблену книжку й викласти його на ютуб, коротку версію — в тік-ток чи провести стрім.

Рекомендовані джерела

1. Пряма мова, непряма мова, цитата, діалог на сторінці ресурсу «Тренажер з правопису української мови».

URL: webpen.com.ua/pages/Syntax_and_punctuation/direct_speech.html.

2. Влог про непряму мову «на всі двісті». URL: youtu.be/2xM3Ljl5G6U.

3. Заміна прямої мови на непряму, «Лайфхаки з української мови» на платформі EdEra. URL: ukr-lifehacks.ed-era.com/rozdil-11/zmina_pramoi_movy.